

Warszawa, dnia 3 sierpnia 2012 r.

KANCELARIA SENATU
BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ
DZIAŁ PETYCJI I KORESPONDENCJI

BKS/DPK/134/26861/12 WW

BKS/DPK/134/24980/12 WW

Nr: 26861 i 24980	Data wpływu 7 lutego i 22 czerwca 2012 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 16 lipca 2012 r.

OFIARY REPRESJI WOJENNYCH

TEMAT

**ŚWIADCZENIE PIENIĘŻNE DLA MAŁOLETNICH
OFIAR WOJNY 1939-1945**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja wielokrotna

1. Stowarzyszenie „Dzieci Wojny” w Polsce Oddział w Żychlinie – petycja zbiorowa,
2. Albin K. – petycja indywidualna.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w sprawie przyznania świadczenia pieniężnego dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945.

UZASADNIENIE WNOSZĄCYCH PETYCJE:

1. Stowarzyszenie zrzeszające małoletnie ofiary wojny 1939-1945 zwraca uwagę na nierozwiązany do dziś problem otrzymania świadczenia pieniężnego za przymusową pracę. W tej sprawie były podejmowane prace legislacyjne przez parlamenty kolejnych kadencji, jednak składane projekty ustaw nie zyskały większości parlamentarnej. W efekcie brak jest regulacji prawnej w tym zakresie, zaś poselski **projekt ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945 oraz o zmianie niektórych innych ustaw** (druk sejmowy nr 431, który wpłynął 25 stycznia 2012 r.) – zdaniem Stowarzyszenia – pozostaje nadal w „sejmowej zamrażarce”.

Stowarzyszenie wystąpiło do Senatu z prośbą o podjęcie inicjatywy ustawodawczej dotyczącej przyznania świadczenia pieniężnego dla małoletnich ofiar II wojny światowej.

W opinii Stowarzyszenia małoletnie ofiary wojny to obecnie osoby starsze, schorowane, często niepełnosprawne otrzymują niskie świadczenia emerytalne pozwalające im jedynie na bardzo skromne życie. Brak im środków finansowych na zaspokojenie potrzeb życiowych: zakup lekarstw i podstawowe opłaty, które z roku na rok rosną w dużym tempie.

Autorzy petycji czują się rozgoryczeni oraz zmęczeni czekaniem na należne im świadczenie, które przyczyniłyby się nie tylko do poprawy ich bytu materialnego, ale byłyby także moralnym zadośćuczynieniem.

Członkowie Stowarzyszenia pozostają w nadziei, że zaangażowanie i podjęte przez Senat działania spowodują uchwalenie ustawy, co pozwoli zaspokoić ich oczekiwania.

2. Autor petycji indywidualnej – małoletnia ofiara wojny – jako 13 letnie dziecko został oderwany od rodziny i zesłany do przymusowej pracy (*jak podaje – za skromne wyżywienie*) w niemieckim gospodarstwie rolnym.

Postuluje on uchwalenie ustawy dotyczącej przyznania świadczenia pieniężnego dla małoletnich ofiar wojny za przymusową pracę na rzecz III Rzeszy.

STAN PRAWNY:

Brak

PRACE LEGISLACYJNE:

Do Senatu VII kadencji Stowarzyszenie „Dzieci Wojny” w Polsce Oddział w Żychlinie wniosło petycję w sprawie podjęcia inicjatywy ustawodawczej dotyczącej przyznania świadczenia pieniężnego dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945. Petycja (P-03/10) była rozpatrywana przez Komisję Praw Człowieka, Praworządności i Petycji 25 maja 2010 r., po przeprowadzeniu dyskusji komisja postanowiła nie prowadzić dalszych prac nad tym zagadnieniem.

Do Sejmu obecnej kadencji wpłynął **poselski projekt ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945 oraz o zmianie niektórych innych ustaw** (druk sejmowy nr 431 z 25 stycznia 2012 r.), a następnie 22 maja 2012 r. został on skierowany do pierwszego czytania w Komisji Polityki Społecznej i Rodziny.

Projekt ustawy przewiduje wprowadzenie nowej kategorii osób represjonowanych, czyli małoletnie ofiary wojny 1939-1945. Są to osoby, które w okresie stosowania wobec nich represji nie miały ukończonych 16 lat. Represją w rozumieniu projektu jest wykonywanie przez małoletnią osobę pracy przymusowej na rzecz III Rzeszy lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, przez co najmniej 6 miesięcy w okresie od 1 września 1939 r. do 8 maja 1945 r.

Praca przymusowa to według projektu przymusowe zatrudnienie na obszarze państwa polskiego w jego granicach sprzed 1 września 1939 r. w przedsiębiorstwach lub gospodarstwach rolnych, które zostały utworzone lub przejęte na własność albo pod zarząd przez III Rzeszę, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich lub przez ich obywateli.

W projekcie zakłada się, że maksymalna wysokość świadczenia pieniężnego będzie odpowiadać wysokości dodatku kombatanckiego (*obecnie 195,67 zł*). Świadczenie będzie przyznawane na wniosek osoby zainteresowanej decyzją Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, na podstawie dokumentów i dowodów potwierdzających rodzaj i okres represji. Świadczenie ma być finansowane z budżetu państwa, waloryzowane na zasadach wynikających z ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i wypłacane przez organy rentowe.

Autorzy projektu przewidują, że liczba osób uprawnionych do świadczenia wyniesie około 50 tys., zaś roczne koszty funkcjonowania ustawy oscylować będą w granicach od 60 do 90 mln zł. Zwracają również uwagę na fakt, że w tej grupie wiekowej wzrasta śmiertelność osób (wynosi około 7,5% w skali roku), co w przyszłości będzie skutkowało zmniejszeniem wydatków finansów publicznych z tytułu proponowanej regulacji.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Interpelacja poselska w sprawie możliwości udzielenia wsparcia „dzieciom wojny” adresowana do ministra pracy i polityki społecznej.

Z odpowiedzi resortu pracy na interpelację (*nr 1167 z 2 lutego 2012 r.*) wynika m.in., że kwestia przyznania świadczeń dla małoletnich ofiar wojny była przedmiotem wniesionego w VI kadencji Sejmu poselskiego projektu ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 634).

Stanowisko Rady Ministrów wobec tego projektu było negatywne, „przede wszystkim z uwagi na trudną sytuację budżetową, która uniemożliwiała wprowadzenie proponowanych w projekcie rozwiązań”.

Resort poinformował również, że biorąc pod uwagę bardzo licznie zgłaszane postulaty dotyczące zadośćuczynienia za krzywdy doznane w okresie wojny i po wojnie oraz stan budżetu państwa, brak jest możliwości podjęcia działań zmierzających do przyznania świadczeń pieniężnych dla małoletnich ofiar wojny.

INFORMACJE DODATKOWE:

1. W obecnym stanie prawnym kwestie uprawnień przysługujących ofiarom okresu II wojny światowej i okresu powojennego w różny sposób regulują następujące akty prawne:

- **ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego** (Dz. U. z 2012 r., poz. 400), w art. 4 do represji wojennych zalicza okresy przebywania w innych miejscach odosobnienia, w których pobyt dzieci do lat 14 miał charakter eksterminacyjny, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa oraz odebranie rodzicom dzieci w celu poddania ich eksterminacji lub przymusowego wynarodowienia;

- **ustawa z dnia 31 maja 1996 r. o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich** (Dz. U. Nr 87, poz. 395 ze zm.). Zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy represją jest deportacja (wywiezienie) do pracy przymusowej na okres co najmniej 6 miesięcy w granicach terytorium państwa polskiego sprzed dnia 1 września 1939 r. lub z tego terytorium na terytorium:

- a) III Rzeszy i terenów przez nią okupowanych w okresie wojny w latach 1939-1945,
- b) Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i terenów przez niego okupowanych w okresie od dnia 17 września 1939 r. do dnia 5 lutego 1946 r. oraz po tym okresie do końca 1948 r. z terytorium państwa polskiego w jego obecnych granicach.

O deportacji w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy można mówić w stosunku do dziecka zarówno wtedy, gdy zostało ono wywiezione wraz z rodzicami na roboty przymusowe, jak i gdy wywieziona na roboty przymusowe kobieta urodziła dziecko w miejscu wykonywania tych robót (wyrok NSA w Warszawie z dnia 19 sierpnia 2004r. OSK/135/04);

- **ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących cywilnym niewidomym ofiarom działań wojennych** (Dz. U. Nr 249 poz. 1824 ze zm.) w art. 1 określa to świadczenie i uprawnienia dla cywilnych niewidomych ofiar działań wojennych, a także zasady ustalania i realizacji tego prawa.

Osobami uprawnionymi w rozumieniu ustawy są osoby (dzieci), które nie wchodzą w skład formacji wojskowych, zmilitaryzowanych służb lub formacji zbrojnych ruchu oporu, doznały naruszenia sprawności organizmu powodującego całkowitą niezdolność do pracy, poprzez utratę wzroku w wyniku:

- 1) działań wojennych w okresie wojny 1939-1945,
- 2) eksplozji niewypałów lub niewybuchów pozostałych po wojnie 1939-1945, na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Powyższe regulacje przyznają wskazanym osobom uprawnienia o charakterze pieniężnym i niepieniężnym (np. zdrowotnym, pracowniczym). Liczna grupa osób zaliczanych do małoletnich ofiar wojny pozostaje poza uregulowaniami przewidzianymi w przywołanych aktach prawnych.

2. Raport z projektu badawczego „Młodociani Pracownicy Przymusowi w Okupowanej Polsce: Doświadczenia, Procesy Radzenia Sobie i Dyskursy Powojenne” opracowany przez naukowców z Uniwersytetu Wolverhampton w Anglii w lutym 2011 r. (przy współpracy członków Stowarzyszenia „Dzieci Wojny” w Polsce Oddział w Żychlinie).

Projekt badawczy dotyczy problemu młodocianych pracowników przymusowych przebywających na terenach Polski okupowanych przez III Rzeszę (1939-1945). Opiera się na wywiadach z byłymi pracownikami, a także na materiałach źródłowych. Badano doświadczenia pracujących w czasie wojny, ich sytuację w okresie powojennym do czasów współczesnych oraz odczuwalne długotrwale następstwa pracy przymusowej. Szczególną uwagę zwrócono m.in. na miejsce, jakie praca przymusowa miała w narracjach byłych pracowników, procesach radzenia sobie z traumą w ciągu życia i na postrzegany przez nich obraz pracy przymusowej w społeczeństwie.

Z wywiadów (prowadzonych z młodocianymi b. pracownikami) wynika m.in., że ich przeżycia wojenne miały negatywny wpływ na późniejsze życie i cierpienie psychiczne, które odczuwają do dziś, mimo upływu ponad pół wieku od zakończenia okupacji.

Młodociani pracownicy przymusowi odczuwali odrzucenie ze strony różnych grup społecznych w Polsce. Zidentyfikowano trzy płaszczyzny odrzucenia. Po pierwsze zostali pozbawieni statusu byłego pracownika przymusowego, odmawiano im wiarygodności, gdy konfrontowali swoje historie wojenne w swoim otoczeniu.

Po drugie relacjonowanie ich przeżyć wojennych, gdy byli dziećmi pracującymi przymusowo, było odrzucane nawet przez członków rodziny, jako zbyt emocjonalne i odległe, nieinteresujące i odmienne od czasów współczesnych.

Po trzecie ich doświadczenia z okresu wojny były odrzucane, jako przesadzone (*członkowie rodziny i osoby młode*) przekraczające rzeczywistość i pełne nieprawdziwych szczegółów (*przez polskie instytucje*).

Wojenne doświadczenia małoletnich były podważane zarówno w kontaktach z osobami bliskimi, jak i z przedstawicielami instytucji, co w efekcie zwiększało ich cierpienia. Tym samym *„próby podejmowane przez byłych młodocianych pracowników włączenia ich historii wojennych do prywatnych czy oficjalnych dyskursów zostały zniwelowane”*.

W odczuciu byłych młodocianych pracowników przymusowych ich doświadczenia nie zostały rozpoznane w takim samym stopniu, jak doświadczenia innych ofiar wojny a oni sami zostali odrzuceni przez społeczeństwo, instytucje i rządy.

3. Kwestia przyznania świadczeń dla małoletnich ofiar wojny była przedmiotem prac Sejmu i Senatu w kilku kadencjach. W latach 1996-1997 w Senacie III kadencji prowadzone były prace nad projektem ustawy o świadczeniu dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945, drugą próbą był wniesiony przez Prezydenta RP w 1999 r. projekt ustawy o świadczeniu pieniężnym przysługującym małoletnim ofiarom wojny 1939-1945 za wykonywanie pracy przymusowej na rzecz III Rzeszy i ZSRR.

W Sejmie IV kadencji trwały prace nad senackim projektem ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945 (druk sejmowy nr 1670). W Sejmie V kadencji pracowano nad poselskimi projektami ustaw o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny (druki sejmowe nr 1019 i 1022). Wymienione projekty nie zyskały aprobaty Sejmu z uwagi na brak precyzyjnej definicji małoletniej ofiary wojny i wynikającą z tego niemożność oszacowania kosztów wejścia w życie ustawy. Przyznanie świadczeń dla małoletnich ofiar wojny było również przedmiotem złożonego w Sejmie VI kadencji poselskiego projektu ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945 (druk sejmowy nr 634 z 6 grudnia 2007 r.). Projekt rozpatrywała Komisja Polityki Społecznej i Rodziny, a następnie podkomisja nadzwyczajna.

Rada Ministrów wyraziła negatywne stanowisko (27 sierpnia 2008 r.) wobec tego projektu m.in. z następujących względów: Małoletnie ofiary wojny, które wykonywały przymusowo pracę na rzecz III Rzeszy otrzymały już środki pieniężne ze środków **Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie”**. Fundacja dokonała wypłaty około 90 tys. świadczeń. Liczba uprawnionych może być wyższa, gdyż Fundacja rozpoznawała tylko wnioski złożone w określonym przez nią bardzo krótkim terminie. Ponadto Fundacja wąsko określiła katalog dowodów potwierdzających fakt trwania pracy przymusowej (np. nie przyznawano świadczeń, jeżeli głównym dowodem potwierdzającym represję były zeznania świadków), wpłynęło to na obniżenie liczby uwzględnionych wniosków.

Fundacja nie wypłacała świadczeń dla osób represjonowanych przez ZSRR. Według szacunków Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych liczba osób uprawnionych będzie wynosić, co najmniej 150 tys. osób, co znacząco różni się od szacunku wskazanego w uzasadnieniu projektu ustawy (ok. 75 tys. osób). Oznacza to znacznie wyższe koszty wprowadzenia ustawy w życie.

4. Fundacja „Polsko – Niemieckie Pojednanie” udostępniła Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji VII kadencji Senatu opracowanie „Informacja na temat małoletnich ofiar wojny – beneficjentów Fundacji” (sporządzona w lutym 2010 r. według stanu na grudzień 2008 r.). Informacja przedstawia działalność, zakres i formy pomocy udzielanej (opisowo i tabelarycznie) ofiarom prześladowań nazistowskich, w tym małoletnim ofiarom wojny.

Przypomnieć należy, że Fundacja „Polsko - Niemieckie Pojednanie” została powołana 27 listopada 1991 r. na mocy porozumienia pomiędzy Rządem Polski a Rządem Republiki Federalnej Niemiec w celu świadczenia pomocy ofiarom nazizmu.

REKOMENDACJE BIURA:

Małoletnie ofiary wojny to osoby, które jako dzieci w okresie II wojny światowej wykonywały pracę przymusową w rejonie miejsca zamieszkania. Dzieci pracowały w przemyśle, usługach, rzemiośle, rolnictwie oraz jako pomoc domowa u niemieckich rodzin, wykonywały proste czynności gospodarcze. Była to praca ponad ich siły i możliwości. Wbrew ich woli pozbawione zostały dzieciństwa, młodości oraz możliwości nauki w szkołach. Za doznane krzywdy, cierpienia nie uzyskały świadczeń pieniężnych, nie otrzymały też moralnego zadośćuczynienia.

Dzieci pracowały z rodzinami, ale były też przypadki oddzielania ich od rodziców. Strach, cierpienie, przerażenie i okrucieństwa wojny wywarły trwały wpływ na ich psychikę

oraz spowodowały często nieodwracalne straty i zmiany. Obecna, trudna sytuacja materialna tych osób ma swoje podłoże w tym, że w wyniku przymusowego zatrudnienia pozbawione były możliwości przygotowania się do życia, zdobycia zawodu, aby po latach móc uzyskać godziwe emerytury.

Sprawa przyznania świadczenia pieniężnego dla małoletnich ofiar wojny podnoszona jest w parlamencie od wielu kadencji. Efektem prac Sejmu było przygotowanie 6 projektów ustaw, w tym znajdowały się dwie inicjatywy ustawodawcze Senatu. Nie uzyskały one poparcia większości parlamentarnej, głównie z braku precyzyjnej definicji małoletniej ofiary wojny oraz kosztów wejścia w życie ustawy. Zastrzeżenia do poselskiego projektu ustawy ostatniej kadencji formułowane były głównie w aspekcie możliwości budżetowych.

Analizując wniosek petycji należy podkreślić, że przyznanie świadczenia pieniężnego dla małoletnich ofiar wojny może budzić wątpliwości, gdyż generuje wydatki z budżetu państwa. Trzeba jednak zauważyć, że małoletnie ofiary wojny to grupa osób w podeszłym wieku, których wciąż ubywa, a która doświadczyła represji w okresie II wojny światowej i nie otrzymała z tego tytułu świadczeń ani moralnego zadośćuczynienia.

Uwzględniając powyższe informacje, należy rozważyć ewentualne podjęcie prac nad niniejszą petycją.

OPRACOWAŁA

DYREKTOR

Wanda Wójtowicz

Anna Pomianowska-Bąk